spoedigen, door het recht aan de Commissie verleend, om rechtstreeks haar gegevens te verzamelen, en alzoo Curatoren en Directeuren te hulp te komen.

Dieper gaan we hierop niet in.

Dr. Rutgers, *uit wiens pen het artikel gevloeid is*, sprak zich op Seinpost duidelijk uit.

Maar hij is door velen *niet geloofd*.

Vlak tegen zijn stellige verklaring in, heeft men een gansch anderen zin in Art. 11 gaan *inleggen*.

Aan de voorstelling alsof Dr. Rutgers de vergadering misleid had, schonk men ingang. Zoo is men de benoeming der Commissie opzettelijk in een *hatelijk* daglicht gaan stellen.

Anderen die onze organisatie ganschelijk niet kenden, aloegen daar geloof aan.

En op die wijze zijn enkelen toen aan het *afkeuren* gekomen van iets, waarover zich een geheel *onware* opinie gevestigd had.

Die *onware opinie* nu werd ook tegen ons blad uitgespeeld.

»*Niet interpelleeren*" riepen we op 24 Februari. En toen we nu op 16 Juli op een *Commissie van enquête* wezen, zei men: *Nu weêrspreekt ge u zelf*.

Toch weerspraken we ons zelven *volstrekt niet*.

Immers de Commissie van enquête strekte juist om én de interpellatie, én wat op haar volgen moest, *te voorkomen*.

Dit is er dan aan van de op *dit* punt onderstelde tegenspraak!

Kerk en Belijdenis.

De mystieke geesten, voor zoover ze de *waarheid* zijn toegedaan, eeren de Belijdenis onzer kerken, maar zien niet in, dat onze Belijdenis iets met kerkinrichting en kerkbestuur uitstaande heeft.

Voor hun besef betreft de Belijdenis de geestelijke, de heilige, de inwendige stukken der genade, en is de kerk en de kerkinrichting en het beheer der kerk een bloot uitwendig ding, dat niets met de geestelijke realiteit uitstaande heeft.

Voor hen hangt alles aan de *prediking*.

Wel te verstaan niet aan de *prediking van de kerk*, maar aan de prediking van dezen en dien leeraar, dien zij hooren.

Is die prediking niet geestelijk, niet heilig, niet zuiver, dan verwerpen ze dien leeraar en zijn prediking.

Maar zoolang er nog een ander prediker is, die wel geestelijk en wel heilig en wel zuiver predikt, zijn zij tevreden.

Meer verlangen ze niet.

Of in hun kerk al andere predikers optreden, die onzuiver leeraren, dit trekken ze zich niet aan, mits er naast die onzuivere predikers maar één is, dien zij hooren kunnen.

Ja, al waren ook al de predikers van hun kerk onzuiver, ook dan nog deert dit hen niet, zoolang er bij een andere kerk, of in een ander lokaal, of bij een andere secte nog maar een prediker is die naar hun hart spreekt.

Dan blijven ze onderwijl leden van die kerk zonder goede leeraars, en kerken geregeld bij de leeraars van een andere kerk.

Zelfs behoeft die prediker niet eens een leeraar te zijn. Een oefenaar is hun ook voldoende. En al wat ze vragen is maar, dat ze Zondags ergens heen kunnen gaan, waar een man spreekt, die hun bevalt.

Ook zijn er die nu eens hier, en dan eens daar kerken; soms ook wel naar de kerken of zalen in de buurt, of in andere dorpen loopen.

En dit alles naar den eenig voor hen geldenden regel, dat ze iemand hooren willen, en dat die man, dien ze hooren, spreken moet naar hun hart.

Tot wat kerk die man behoort, of tot wat kerk ze zelven behooren, doet er niet toe.

De kerk is bijzaak en het ambt heeft geen beteekenis. Als er maar een *spreker* is, en als die spreker maar *goede* dingen zegt.

Of die kerk door anderen betaald wordt, en die dienst door anderen bekostigd, is een vraag waarmee zij zich niet bezig houden; zelven betalen ze liefst niets.

Er wordt gesproken, door dat spreken is er hoorgelegenheid, en van die gelegenheid maken ze gebruik.

Het heilig Avondmaal zou wel moeite kunnen baren, maar vele dezer mystiekgezinden leven en sterven zonder ooit ten Avondmaal te gaan. Of ook, als ze er prijs op stellen, zien ze op een beurtenlijst na, waar alzoo Avondmaal bediend wordt, en geschiedt dit, waar ook, door een man dien ze gaarne hooren, dan zoeken ze het kerkgebouw op, waar hij de bediening heeft. Of ze leden van die kerk zijn, of die kerk de tucht uitoefent, of het Verbond Gods er heilig wordt gehouden doet er niet toe. Zij gaan aanzitten, nemen brood en beker, en vieren Avondmaal.

Moeite hebben ze alleen met den heiligen Doop.

Dan toch kunnen ze niet maar zoo met hun kindeke binnenkomen, maar moeten zich vooraf aangeven.

Doch ook dan redden ze zich, door te wachten tot de Doopsbediening zal gehouden worden door een prediker naar hun zin; of is dit in hun woonplaats niet het geval, dan vragen ze of iemand van buiten eene Doopsbediening wil waarnemen, of kan ook dat niet, dan trekken ze naar een dorp of straat, waar een predikant staat, dien ze lijden mogen. En straks wordt het aldus gedoopte kind dan overgeboekt in de kerk van hun woonplaats.

Dit alles nu is geen slordigheid, geen traagheid, maar het gevolg van het standpunt waarop men zich plaatste, en het is niets anders dan het gevolg van het staan op dit valsche standpunt, dat zulk een groote schare van ernstige Christenen nog steeds lid blijft van een Hervormde, Lutherische of Remonstrantsche kerk, ook al weten ze zeer wel, dat het Genootschap of de kerk, waartoe ze behooren, een in allerlei zonde *gedeformeerde* kerk is.

Dit standpunt nu is, gelijk we in den aanvang van dit artikel zeiden, geen ander, dan dat de kerk, de kerkinrichting en het kerkbestuur voor hen bloot menschelijke, uitwendige dingen zijn, die men zóó, maar die men ook anders kan regelen, doch die in geen geval iets met het Heilige of met de geestelijke Belijdenis van hun kerk uitstaande hebben.

We zeggen daarom niet, dat *alle* geloovigen die nog in de Hervormde of Lutherische kerk blijven, zoo oordeelen, of op dit standpunt staan.

Onder dezulken zijn toch ook Antinominanen, d. i. Wetbestrijders, die weer een heel ander standpunt innemen.

Ook zijn er onder hen karakterloozen die ganschelijk *geen* standpunt hebben.

Maar een zeer groot deel neemt metterdaad dit gevaarlijke *mystieke* standpunt in.

Het *geestelijke* is hun alles, en met dat geestelijke heeft de kerkinrichting h.i. niets te maken.

In de Heilige Schrift, zoo zeggen ze en denken ze, staat omtrent de kerk zoogoed als niets. Men kan een kerk hebben of ook geen kerk. Men kan die kerk zóó of anders inrichten. Maar hoe ge haar ook inricht, dit is alles menschelijke beschikking, en met uw belijdenis en uw geestelijk leven heeft al dit kerkelijke niets te maken.

Als men geen stichtelijke predikatie kon krijgen, dan ja zou het kwaad staan.

Maar in dat gebrek is desnoods door dusgenaamde Evangelisatie te voorzien. Is er geen spreker die sticht, dan laat men zulk een spreker van elders komen. Er is dan wel geen kerkeraad, maar toch een zaal met een bestuur. In die zaal zet men banken en stoelen, en plaatst er een katheder. En als er nu Zondags maar »hoor-gelegenheid voor iets goeds" is, dan zou men waarlijk niet weten wat men nog meer zou verlangen.

Men beschouwt zulk »kerkgaan" dan ook niet als iets gebrekkigs, of als iets waar een eind aan moet komen.

Integendeel, men vindt het in zulk een zaal wel zoo gezellig. Geen ouderlingen te hebben die u kunnen vermanen, is makkelijk bovendien. Ook geeft het afwisseling. Anders hoort ge meest dezelfde Dienaren. En nu krijgt ge telkens verandering van spijze. Soms zelfs hoort ge nu in uw kleine dorp beroemde sprekers uit de groote steden.

Geen gebrekkige dus, maar een hoogst wenschelijke toestand. En ook zijn de kosten zoo vele niet. Een predikant met *vast* traktement loopt veel hooger.

Zoo zit er in heel dit verschijnsel systeem.

Het is de principieele loochening van de waardij en beteekenis van de kerk en van haar ambten.

Is nu metterdaad de kerk, en zijn haar ambten puur menschelijke vindingen, dan is er ongetwijfeld voor dit systeem veel te zeggen.

Maar ook omgekeerd, hangt aan die kerk de eere van Christus en zijn Koningschap, dan moet heel dit stelsel voor de eere van *den Christus als onzen eenigen Koning* vallen.

En op dit terrein moet dan ook metterdaad de strijd met deze mystiekgezinden worden uitgestreden.

Tucht en Doop.

VI

Ons vorig artikel heeft de practijk onzer vaderen in het minst niet gespaard, maar onomwonden uitgesproken, dat, vooral na 1618, de verleiding der Volkskerk ook hun parten heeft gespeeld.

Intusschen mogen de voorstanders van het stelsel der vrije kerk wel toezien, dat ze in dit opzicht over de vaderen geen *onrechtvaardig* oordeel vellen.

De toenmalige verhoudingen in Europa brachten teweeg, dat de geheele Europeesche politiek door de religie-quaestie beheerscht werd. Het stond *Roomsch* tegen *Protestant*. En indien het destijds aan de Protestantsche mogendheden niet gelukt was, te land en ter zee, de Roomsche mogendheden met de wapenen te weerstaan en af te slaan, zoo zou het met de vrijheid der religie gedaan zijn geweest.

Die gespannen verhoudingen buitenaf hadden allengs ook invloed op de *binnenlandsche* verhoudingen.

Niet in de eerste periode, maar wel in de latere periode van onze worsteling, ontstond de vrees, dat de Roomschen hier te lande heimelijk de partij van Spanje begunstigden. Daaruit werd de behoefte geboren, om althans de meerderheid der bevolking in de Gereformeerde Staatskerk te lokken, en Noord-Brabant c. a. buiten de Unie te houden.

Bezorgdheid voor 's lands veiligheid dreef ten deze, zoowel de Kerk als de Overheid, en die Overheid onder beide fractiën.

Men zag geen kans om het vol te houden, als de Gereformeerde kerken, die eerst slechts één tiende der bevolking herbergden, het niet brachten tot over de helft.

Dat heeft toen geleid tot de geweldige reformatie van heel wat kerken in Drente en Groningen, en het is uit dien zelfden drang dat men zich den weerzin te verklaren heeft, om door te strenge tucht de kerken te zeer te ontvolken.

Martinist en Baptist, en al wie maar even kon, moest gelokt en in de kerk opgenomen. Het moest vooral één *groote* kerk zijn. Een kerk die zoo mogelijk heel de bevolking omvatte.

Eerst zóó gevoelde men zich in Europa, gevoelde men zich tegen Spanje, veilig.

Nu zeggen we niet, dat we daarom deze practijk goedkeuren. Soms moet men voorzeker uit nood handelen. Maar ook dan heiligt toch het doel de middelen nooit. En maar al te bitter hebben de Gereformeerde kerken dan ook later ervaren, waar het op uitloopt, als men zijn kracht gaat zoeken in het *cijfer* in steê van in de *belijdenis*.

Met gansche hoopen zijn al die ongereformeerde en anti-gereformeerde elementen toen in den heiligen kring binnengedrongen, en toen ze er waren hebben ze er den baas gespeeld, het Gereformeerde element teruggedrongen, en ten slotte aan de echte geestes-kinderen onzer vaderen geen andere keuze gelaten, dan om alle privileges prijs te geven, en het bedreigde leven der kerken te redden.

Nu lag het in den aard der zaak, dat vooral de Doop hier het kwaad voedde.

Als men belijdenis deed, moest men altoos nog meer of min de Gereformeerde belijdenis beamen, en kwam altoos onder zekere tucht. Maar ook zonder dat kon men enkel door Doop in de kerk zijn. Dan deed men eenvoudig *geen* belijdenis. Liep daardoor alle tucht vrij. Om kerkelijke rechten bekreunde men zich niet. En als men zelf maar gedoopt was, kon immers ook zijn kind gedoopt worden. Zoo liep alles vanzelf.

En dat nu zelfs ernstige leeraars zich hier *niet* tegen verzett'en, lag bijna uitsluitend aan de valsche redeneering, die reeds op de Synode van Dordt, rakende de Indische kinderen, opdook.

Die redeneering was deze: Doop ze maar, dan krijgt ge hun opvoeding in de macht. Door die opvoeding maakt ge het volgende geslacht dan vanzelf Gereformeerd. En over twee, drie geslachten verkrijgt ge één schoon, rustig, Gereformeerd Sion in deze landen.

Zoo werd de Doop als Sacrament losgelaten, en veranderd in zeker paedagogisch middel, om zich van de opvoeding der jeugd te verzekeren.

Dit door en door valsche stelsel nu vond reeds op de Synode van Dordt verdedigers, maar is toen gelukkig nog door het krachtig optreden vooral van Voetius gekeerd.

Later echter sloop het toch weer in, juist zooals het nu reeds langen tijd bij de Zending heerschte.

Ook bij de Zending onder Heidenen en Mahomedanen toch mag men volwassenen niet dan *na belijdenis* doopen, op onderstelling van wedergeboorte, gelijk die uit die *belijdenis* en uit den wandel wordt opgemaakt; met wat onze vaderen noemden »*een fundamenteele gissing*."

De practijk daarentegen is ook nu weer, dat men op de Zendingsstations doopt al wie zekere toeneiging openbaart, zekere verklaring doet, en om den Doop vraagt. En dit verdedigt men ook nu weer met te zeggen: Zoo doopen we eerst de ouden, dan krijgen we hen onder onzen invloed, en hun kinderen op school, en in het tweede geslacht moet er aldus de kerk uitkomen.

Ook hier derhalve het sacramenteel karakter van den Doop losgelaten, en er een paedagogische bedoeling voor in de plaats gesteld.

Doch al laat zich de latere lakse practijk der vaderen voor geen gering deel uit deze verkeerde bron verklaren, toch is hiermeê volstrekt nog niet alles gezegd.

Integendeel, de practijk der vaderen, die schijnbaar van den vasten regel vaak afweek, werd ook beheerscht door overwegingen, die alleszins te rechtvaardigen zijn, en die ook wij niet uit het oog mogen verliezen. En dat wel overwegingen die juist uit den aard van het heilig Doopsel werden afgeleid.

Zij oordeelden, en dat volkomen te recht, dat de Doop *niet* toebediend werd, om *door* die handeling iemand lid der gemeente van Christus *te maken*, maar heel anders, om door dien Doop te constateeren, *dat hij het was, eer hij gedoopt werd*.

»Bekent gij niet dat onze kinderen in Christus geheiligd *zijn*, en daarom *als* lidmaten zijner gemeente, behooren gedoopt te wezen?"

Een gedoopt persoon gold dus voor *een geloovige*, zoolang de kerkeraad niet anders en nader over hem geoordeeld had, ook al deed hij *geen* belijdenis, en al kwam hij *niet* ten heilig Avondmaal.

Gold *hij* nu als »een geloovige," dan behoorde ook zijn kindeke tot de »kinderkens der geloovigen", en mocht alzoo ook aan dat kindeke het Sacrament van den Doop niet geweigerd worden.

Vandaar dat de regel niet werd, en niet kon, noch mocht worden: »Wij, kerk, doopen alleen de kinderkens van hen die ten Avondmaal zijn toegelaten"; maar dat de regel moest zijn: Wij doopen ook de kinderen van hen die als zelven gedoopt, en niet door de kerk gedisqualificeerd, onder *de geloovigen* te rekenen zijn.

Dit was geen uitweg, dien men zocht, maar een noodzakelijk gevolg van de ware belijdenis des Doops.

Zoo *moest* de regel, hij *mocht* niet anders gesteld.

Deze regel zou anders geweest zijn, als men gezegd had: »Als wij, kerk, iemand doopen, beschouwen wij hem *niet* als een geloovige, maar nemen hem in ons kerkverband slechts op, om te zien, of wij er *een geloovige* van maken kunnen".

Zoo echter kon wel een Remonstrantsche, maar niet een Gereformeerde kerk spreken.

Zou ze toch haar belijdenis getrouw blijven, dan moest de Doop van »de fundamenteele gissing van geloof" ('t zij dan daadwerkelijk geloof of geloofsvermogen) uitgaan, en kon van het denkbeeld om van iemand *een geloovige* te maken, geen sprake zijn.

Wie verkeerd dacht, stelde het zich voor, dat iemand eerst door zijn *belijdenis* een geloovige werd, wie Gereformeerd beleed, zag in, dat iemand reeds in den Doop als een geloovige voorkomt.

Hieruit zou nu niet het minste ongerief geboren zijn, indien de kerk de tucht had gehandhaafd ook ten opzichte van hen, die, na gedoopt te zijn, als kind, op later leeftijd niet tot belijdenis kwamen. Maar dit kwaad moest er wel uit voortkomen, toen de kerken de tucht verslappen lieten, en bij personen, die hoewel als kind gedoopt, toch later niet tot belijdenis kwamen, zelfs aan geen tucht dachten.

Zoodoende toch kwam er een breede categorie van personen, die gedoopt en volwassen in de kerk leefden, maar buiten belijdenis, Avondmaal en tucht bleven, en wier kinderen krachtens den Verbondseisch toch moesten gedoopt worden.

Immers de gedoopten golden, zoolang de kerken geen inspraak maakten, allen voor »geloovigen" in kerkelijken zin.

En dit nu strekte zelfs *nog verder*.

Een punt waarvoor we wel de aandacht vragen.

Men zegt namelijk wel eens, dat bij den Kinderdoop niet alleen te vragen is naar de »naaststaande ouders," maar dat ook moet gevraagd naar de *grootouders*.

En dit is ook zoo, maar zij die dit beamen, toonen blijkbaar niet gevat te hebben, waarop deze regel steunt.

Men beeldt zich in dat dit rust op de overtuiging, dat de genade in geslachten rust, en dus ook de geslachten kan overspringen. Iets wat men dan vooral met het voorbeeld van de koningen van Juda staaft.

Dit feit nu geven we natuurlijk grif toe.

Alleen maar men vergist zich, zoo men waant, dat hierop het kerkelijk recht van den Doop steunt.

Het kerkelijk recht van den Doop rust evenals *alle* kerkelijke handelingen wel op geestelijke *onderstellingen*, maar die geestelijke onderstellingen worden door de kerk nooit anders geconstateerd dan op grond van *waarneembare feiten*.

De zaak ligt dan ook *kerkelijk* heel anders.

De kerkelijke redeneering is deze: Als A in de kerk als geloovige bekend stond, en hij krijgt een zoon B, dan wordt die zoon B als zijn kind, d. i. als »het kind van een geloovige" gedoopt. Als kind van een geloovige gedoopt zijnde, wordt B evenzoo in de kerk als een »geloovige" erkend, zoolang de kerk geen inspraak maakt. Krijgt nu ook B een zoon C, dan geldt bij C dezelfde regel. En komt het nu voor, dat B of ontvalt door den dood, of den Doop verwaarloost, dan gaat de kerk van C rechtstreeks op A terug, en laat den *grootvader* optreden.

Edoch altoos met den tusschenschakel, dat B zelf als uit A geboren voor de kerk als »geloovige" gold, en dat alzoo C uit B geboren, als het »kind van een geloovige" te doopen is.

Hier is dan ook niets tegen in te brengen, en al de schuld ligt hier aan de kerk, die B, als uit A geboren, niet nader beoordeeld en gekeurd heeft.

Juist nu deze ongeestelijke practijken leidden tot een geestelijke reactie, die met name in Ds. De Herder, van Bleiswijk, aan het woord kwam.

Daarover een volgend maal.

Kalender.

Nu het jaar weer ten einde loopt, komen reeds tijdig de *Kalenders* voor het jaar dat straks in zal gaan.

Ook *Filippus* is weer tijdig op de markt, en zond ons nu reeds niet alleen zijn *Kalender*, maar ook bij dien Kalender een *Premie*, en meldt ons hoe hij Kalender en Premie saam voor één Gulden aan de markt brengt.

Die Premie bestaat uit een flink boekdeel getiteld: *Uitlegkundige Overdenkingen van onderscheidene predikanten der Gereformeerde kerken*, 35 in aantal, waaronder 11 van Ds. Impeta, 5 van Ds. Van Andel, 1 van Ds. Hulsebos, 3 van Ds. Littooy, 3 van Ds. Van Oosten, 3 van Ds. Van de Velde, 5 van Ds. Bouman, en 1 van Prof. Wielenga. Hier zijn schoone stukken onder. Deugdelijke lectuur.

De *Kalender* geeft behalve het schild, met eenige geïllustreerde Bijbelteksten voor elken dag des jaars, een tekst met korte uitlegging. Aanwijzing van een Psalmvers. Aanwijzing van een stuk uit de Heilige Schrift voor de lezing voor 's morgens, 's middags en 's avonds. Op- en ondergang van zon en maan. Lengteduur van den dag. En op den rug een verhaal.

Den eigenlijken Kalender kan men ook in goeden band gebonden, zonder schild, krijgen voor *f* 0.75. Voor dien zelfden prijs is ook de Premie afzonderlijk verkrijgbaar. Schild en Kalender eindelijk, zonder Premie, kosten gewoon *f* 0.40, in beter qualiteit *f* 0.75.

Keuze alzoo en veelheid van stof.

Geen twijfel dan ook, of deze Kalender zal het eens gewonnen terrein behouden, en ook dit jaar nieuw terrein veroveren.

En metterdaad hij verdient dit, zoo door de degelijkheid van wat hij aanbiedt, als door den gezonden toon die er in heerscht.

Het Gebed des Heeren.

Bij den uitgever Van Naamen te Rhenen verscheen een wandplaat met het *Onze Vader*, ten bate van Veldwijk, naar de teekening van een vroeger verpleegde geïllustreerd.

Deze wandplaat is voor Catechisatielokalen enz. wel aan te bevelen, en ook in menige huiskamer kan dit geïllustreerde blad zijn plaats aan den wand innemen.

Meermalen wezen we er op, dat het *Gebed des Heeren* bij Rome te veel, bij ons te weinig gebezigd wordt.

Telkens ontmoet men Christenen die het schier nooit bidden.

Voorzooverre nu ook deze plaat hier verbetering in kan brengen, juichen we de uitgave zeer toe.

Slechts spijt het ons, dat in het voorlaatste woord een onhandige *quasi*-verbetering is aangebracht.

Voor »*in der* eeuwigheid" liet men drukken »*in de* eeuwigheid", wat natuurlijk *heel iets anders* beduidt.

»In *de* eeuwigheid zal ik U loven" beduidt: Nu niet, maar als ik eens in de eeuwigheid ben.

»In *der* eeuwigheid" daarentegen beteekent: »Ik zal U loven nu en eeuwiglijk."

Doch overigens is er van deze plaat veel goeds te zeggen.

Ook de ornamentieke lijst heeft iets schoons.

KUYPER.

Voor Kootwijks Scholen.

Ingekomen bij Ds. HOUTZAGERS: Van den heer H. Rollman te Bodegraven, voor Kootwijk *f* 5; van den heer Maywald te Leeuwarden *f* 1; van de Christelijke Jongel.-vereen. te Ouderkerk, Z.-Holl. *f* 2.50.

Uit de Pers.

Lezenswaard is een predikatie van Robert Maguire, te Londen, over het misbruik van al wat alcoholisch is. Dit stuk is vertaald door Ds. Adama van Scheltema, en uit die vertaling leggen we het volgende stuk aan onze lezers voor:

Dat onze drinkgewoonten een smaad voor land en volk zijn blijkt ons nader, als wij nu verder letten,

I. *Op den aard en het karakter van den sterken drank.* Ons denken en opmerken hebbe zijn aanvangspunt in het acht geven op den aard der bedwelmende dranken in ons land, op hunne *levende kracht*. Drank is geest en geest is *leven*. Vandaar de naam *sterke* drank. Het vocht draagt toch dien naam niet omdat het den drinker sterk maakt, meestal maakt het hem naar lichaam en geest zeer zwak, maar omdat het eene kracht bezit, *welke sterker is dan die van den drinker*. De drank is als een sterk gewapend man; en gij, mijn broeder! zijt wellicht de zwakkere, dien hij macht zal hebben te overrompelen en neder te vellen. Hij is sterker dan onze dierlijke kracht, sterker dan ons lichamelijk weerstandsvermogen, sterker dan onze zedelijk goede voornemens. Hij, die zich nederzet om met flesch en glas zijn spel te drijven, vangt een ongelijken strijd aan, en het mag naar waarheid gezegd worden, dat hij een strijd heeft niet alleen tegen vleesch en bloed. En nu, waar ook wij een strijd zien, die ongelijk is, omdat de kracht aan de eene en zwakheid aan de andere zijde is, drijft ons daar niet altijd ons hart, om voor den zwakke partij te kiezen; en dit vooral als de sterke een slechtaard en de macht geheel tegen het recht is? Naar hetzelfde beginsel wil ik heidenavond u gebeden hebben, om uwen zwakken broeder bijstand te bieden tegen een vijand, die sterker is dan hij. Ja, gij kunt zeggen: »dat hij zich zelf helpe, hij heeft zijn ongeluk alleen aan eigene schuld te wijten." O ik smeek u, spreek zoo niet. Bedenkt, hoe listig en verraderlijk de vijand en hoe groot zijne macht is. Bedenkt, hoe hij aanvangt met den smaak te streelen en slechts langzamerhand den hunkerenden lust opwekt. Bedenkt, hoe vaak hem de weg wordt gebaand in feestelijke heilwenschen, zelfs van vader en moeder, en hoe hij zoo in het ouderlijk voorbeeld en hunne aanprijzing eer als een zeker vriend dan als een mogelijk vijand verschijnt. Bedenkt, hoe het gevaar vooral ligt in den werkzamen levensgeest in den drank zelven, die zich in den daarvoor vatbaren drinker een eigen lust weet te scheppen, welke hem, waar hij eens is ontstaan, als zijn slaaf tot de laagste diepten van gemeenheid, misdaad en schande medesleurt. O hier is eene van die gelegenheden, waarin de Heer u roept, om toch uws broeders hoeder te zijn. Verstoot hem niet, omdat hij gevallen is. Jezus heeft ons in onze diepte van zonden en ellende niet verstooten, maar juist omdat wij zondaren en elendigen waren, heeft Hij zich onzer ontfermd en ons uitgered.

II. Vergeten wij *niet de richting en het streven, waarin de sterke drank naar zijnen aard altijd werkzaam is*. Het leven, de geest, die in den drank is, geeft aan zijn invloed op den mensch eene bepaalde richting. De waarnemingen der levenswetenschap leeren ons, dat even rechtstreeksch als de pijl naar het wit streeft, zoo ook het vergiftig beginsel in den drank onmiddellijk het hersenleven zoekt te treffen. Deze waarneming geeft aan het kwaad een dubbel ernstig karakter. Wat is 's menschen hersenleven anders dan de mensch zelf. Daar schuilt zijn machthebbend beginsel, de stuurman, de kapitein, het kompas zijner ziel. En nu is het het rechtstreeksche streven van den sterken drank om den mensch daar te treffen, om daar zijne kracht te breken, en zoo lichaam en ziel door de schandelijkste slavenbanden te kluisteren. Allen worden niet in dezelfde mate getroffen en gewond; er zijn er, die door gestel, geboorte en hoe veelerlei ver boven anderen vatbaar zijn; er zijn er, die na oogenblikken verslagen zijn, en anderen, die als zij in den aanvang gewaarschuwd worden gelijk de Syriër zeggen: »Is uw knecht een hond, dat hij dit doen zou?" Maar wat men meene of zegge, de vijand werkt als vergiftiger altijd in eene richting, altijd met gelijk streven naar hetzelfde doel. Zoo werkt hij en weeft zijne onzichtbare draden, en helaas, hoevelen zijn ze, die sterk schenen, die het ook zelven meenden te zijn, die bij plotseling ontwaken zich met sterke koorden, ach, als met levende en giftige slangen omwoeld bevonden, en van nu aan met wanhopige zelfbewustheid geboeid tot de wreedste en laagste slavernij. De sterke drank is als een veldheer, die een vesting belegert en van mijnen, aanvallen op de buitenwerken en allen gewonen belegerings-arbeid niet weten wil, omdat hij berekent met een slag het eigenlijk hoofdbolwerk te kunnen overmeesteren. Zoo valt de sterke drank het hersenleven aan, nestelt zich daar en is meester van geheel het overig leven. Zulk eene is de macht van het vocht, dat vrijelijk op onze markten en op de hoeken van alle straten wordt verkocht, dat van bijna elken gezelschapskring middenpunt en leven is, dat door het treurigst misverstand de ziel van alle gastvrijheid en gezelligheid is geworden.

Het dubbel gevaar van het glas ligt in den aard en in de richting der werkzaamheid van alle bedwelmend vocht. Het is niet als de andere dingen van ons levensgebruik, — niet als het voedsel, dat wij tot walging kunnen misbruiken; niet als de kleeding, wier misbruik onze ijdelheid toont. Deze beide zijn slechts *ijdelijke werktuigen* der zonde, die in zichzelven geen werkzaam levensbeginsel hebben; maar bedwelmende drank is een krachtig werkzaam dienaar des kwaads, die als het ware met een eigen geest en leven is bezield. De zonde der gulzigheid is in den eter en niet in de dingen die gegeten worden; de zonde van ijdelheid is niet in de versierselen die gedragen worden, maar in den persoon, die er zich mede opschikt; maar de toestand van dronkenschap is de natuurlijke uitwerking van eene uitwendige oorzaak, wier karakter het eigenaardig streven is, om den mensch in zijn hersenleven te vergiftigen en te vernietigen.

Deze opmerkingen, die de ervaring ons als waar doet kennen, kunnen ons helder doen inzien, hoe geheel zonder eenige waarde de wensch is van hen, die den dronkaard op maat willen stellen, en die langs dezen weg tot kennis willen komen van eene scheidslijn, waarbinnen geen gevaar zou zijn, en waarover geen drinker den voet zou moeten zetten. Ik wenschte wel van zulken te weten, welk doel van 's menschen weren over het genoeg zal moeten oordeel vellen? Is dit niet juist het vermogen, dat in de hersenen zijnen zetel heeft? Maar nu zijn het bepaald allereerst de hersenen, die door den drank worden aangedaan; en naarmate de mensch met drinken voortgaat, wordt zijn hersenleven meer belemmerd. Een beroep moet geschieden op het oordeelend vermogen in den mensch, maar juist dit is omgekocht, juist dit is onder de macht van vooroordeel en dwaling en kan bij geene mogelijkheid naar waarheid vonnis vellen. En wat nu de scheidslijn aangaat, wat blaam is al niet op den drinker geworpen, omdat hij dat merk niet ziet! Maar wie was nog in staat, om op zedelijk gebied sterk getrokken grenslijnen te ont-

dekken? Wie kan de grenslijn aanwijzen, welke de kleuren van den regenboog scheidt; zeggen, waar het geel in het oranje en het oranje in het donkerrood overgaat? Welk hoofd, hoezeer in denken geoefend, heeft met scherpe lijnen de grenzen kunnen trekken, die wijsgeerige en godgeleerde richtingen en scholen van elkander onderscheiden? En wanneer nu het menschenoog, gewapend met de best geslepen lens, de tinten van den regenboog niet kan begrenzen; als de ervaren wijsgeer en godgeleerde op het hun zoo bekend gebied des denkens tusschen richting en richting, school en school geene juiste grenzen kunnen bepalen, hoe zouden dan de slaperige, verduisterde en verstompte hersens van den drinker macht kunnen hebben, om op zijn hellend pad de haarfijne grens te bemerken, waar buiten het zeker gevaar en waar binnen eene betrekkelijke veiligheid is? En gesteld nu, zelfs zoo iets ware in zijne macht, kan het den mensch betamen, om met koel beraad in zingenot voort te gaan tot de uiterste grens, waar hij reden heeft om aan te nemen, dat redelijke onschuld in schuld en zonde overgaat? Maar ik mag sterker spreken; op zedelijk gebied kan goed niet in kwaad, onschuld in schuld onmerkbaar wegsmelten; neen, hier is voor den onpartijdige en opmerkzame waar: dat alles, wat in zijn voleinding slecht is, het ook reeds was in aanvang en beginsel. Gods woord noemt de nog in het hart verborgen broederhaat reeds broedermoord: (1 Joh. 3:15) en aanzien met begeerlijkheid reeds gepleegd overspel. (Matth. 5:28) Naar dien regel valt dronkenschap reeds aan met het eerste glas, dat het bedwelmend vocht bevat; en is voor den dronkaard dat eerste glas het begin van het einde. Daarom zeide een vroom man, van de verroeking ten kwade sprekende: »tien tegen één, zoo niet het binnensluipen van den kleinen dief ten oogmerk heeft, om de deur van binnen te ontsluiten en honderd groote dieven binnen te laten.

Hier spreekt wijze zin uit.

Ook van den sterken drank geldt het: *zijne vermoorden zijn velen.*

Slechts moet ons een zacht woord van protest uit de pen, tegen de poging én van Robert Maguire én van Ds. Adama van Scheltema, om den Islam in de hoogte te steken.

Wij zijn discipelen niet van Mahomed, maar van den Christus, en kunnen niet gedoogen, dat het *noemtime* van den Islam boven de verlossingsmacht van het Evangelie, zij het ook slechts in schijn, gesteld worde.

Ds. Adama van Scheltema prijst den Sultan van Turkije, omdat hij op feestmalen bij gezanten niet te bewegen was wijn te drinken, en noemt hem deswege: *den edelen Mahomedaan.*

Voor een Mahomedaan steekt hier niets buitengemeen edels in.

Het drinken van wijn is hem eenvoudig door den Islam verboden.

KUYPER.

Officieele Berichten.

Met verkorting uit het Kerkblad van 15 Nov. 1895.

Classicale Vergadering, gehouden te Gouda 5 November 1895.

Ds. Ringnalda praeses, Ds. Nieborg assessor, Ds. de Jong, scriba.

Aanklacht van den kerkeraad der Geref. kerk te Gouda A tegen den kerkeraad der Geref. kerk te Gouda B, omdat hij leert, dat de kerk de kinderen der gelooviger te behandelen en te beschouwen heeft, als dezulken, in wie Gods genade reeds begonnen is te werken, en ze op dien grond te doopen.

Nadat de wederzijdsche stukken van de beide kerkeraden zijn voorgelezen, wordt na eenige bespreking de volgende motie aangenomen:

De Classis, gehoord de aanklacht van Gouda A, in betrekking tot het gevoelen, aangaande den H. Doop van den kerkeraad Gouda B; overwegende dat beide gevoelens vooralsnog in de Geref. kerken moeten geduld worden, besluit thans op deze zaak niet in te gaan.

Kort verslag der Vergadering van de Classis Kollum, op 7 November 1895 te Buitenpost.

Op de gebruikelijke wijze opent de praeses Ds. F. A. van der Heijden de vergadering.

Het schriftelijk rapport van de visitatoren doet enkele vragen aan de orde komen o. a.: Mag een kerkeraad nalaten, de boeken van administratie (n.l. der Kerkelijke Kas) ter tafel te brengen bij de visitatie? Geoordeeld wordt, dat de kerkeraad daartoe niet verplicht kan worden, indien het bestuur der Vereeniging »de Kerkelijke Kas" daartegen bezwaar maakt.

Een tweetal kerken stellen de vraag: Wie is voorzitter bij de kerkvisitatie, de voorzitter des kerkeraads of een der visitatoren? Wel is de vergadering niet eenstemmig van inzicht, maar meent, de adviezen gehoord, deze zaak aan het inzicht van elke kerk over te laten.

Kort verslag der Vergadering van Deputaten op 3 September 1895 te Utrecht.

Tegenwoordig de BB. Gispen, Van Haeringen, Donner, Van Minnen, Lion Cachet, Van der Valk, Feringa, Noordewier, Sypkens, Bouma, Lindeboom, Wagenaar en De Moen.

Zonder kennisgeving afwezig is Br. Seegers.

Afwezig met kennisgeving Br. De Gaay Fortman, en tijdens het eerste deel der Vergadering, Br. Hovy. Br. Hessels is verhinderd door eene vergadering van Deputaten in zake de Concept-regeling.

De vergadering werd geopend door den Voorzitter met gebed en met voorlezing van Psalm 87.

Na de lezing en goedkeuring der notulen kwam nu allereerst aan de orde, (naar aanleiding van de notulen) eene vraag, om in de formuleering van het adres voor legaten aan onze Zending een aanvulling te brengen. Het luidt nu: »*Aan de Nederlandsche Gereformeerde Zendingvereeniging, gevestigd te Amsterdam, ten behoeve der Zending van de Gereformeerde Kerken in Nederland onder Heidenen en Mohammedanen.*" In zake de Statuten der Ned. Geref. Zend. Vereeniging rapporteeren Br. Lion Cachet en Br. Donner en wordt bericht, dat deze Vereeniging a. s. 5 September over deze spoedeischende zaak vergadert. Hieraan wordt verbonden de mededeeling door Ds. Feringa van een schrijven uit Middelburg, dat met de verhouding der Vereeniging tot Deputaten in verband staat.

Gelezen wordt een concept-antwoord aan Br. Bolwijn. Het wordt deel voor deel ernstig overwogen, en ten laatste goedgekeurd.

Vervolgens geschiedt voorlezing van een schrijven d.d. 2 Juli 1895, van Br. Adriaanse. Hiervan wordt met belangstelling kennis genomen. Aan het Moderamen worden aanwijzingen gegeven voor het te zenden antwoord. In dit antwoord zal hem tevens de deelneming van Deputaten worden betuigd in zake het overlijden van zijn broeder.

Een schrijven van 15 Juni van Br. Scheurer wordt gelezen, en daarop het Concept-antwoord. Een en ander vindt ernstige bespreking. In verband hiermede komt het schrijven ter sprake, dat Br. Scheurer — helaas zonder eenig antwoord van Deputaten af te wachten, — reeds twee dagen na dagteekening van zijn brief aan Deputaten, aan *De Herauut* en aan *Hollands Kerkblad* gezonden heeft, en het over zijn ontvangen van het »Heilsleger" handelend Aprilnummer van *De Heidenbode.* De in deze stukken aangeklaagde, en in het Concept-antwoord in het gelijk gestelde, redacteur van *De Heidenbode*, verzoekt intrekking van het Concept en benoeming van eene Commissie van Enquête; daarbij op spoed aandringende, dewijl nu nog verscheidenen uit Indie in Nederland zijn, die inlichting kunnen geven. Hierbij wordt tevens van verschillende zijden de aandacht gevestigd op de voor de Zending zoo hoogst verderfelijke wijze, waarop in Nederland door sommigen, vooral ook in de pers, tegen den arbeid der kerken door hare Deputaten wordt opgetreden. Na herlezing van het Concept-antwoord, mede dewijl enkele Broeders meenen, dat men na Br. Scheurers publiek schrijven, niet meer op zoo vaderlijken toon over deze zaak schrijven kan, terwijl anderen ook eenige te scherp geachte uitdrukkingen willen veranderd zien, wordt de discussie voortgezet. Middelerwijl is ook Br. Hovy ter vergadering gekomen.

Ondanks het voorstel des opstellers, Br. Feringa, die de hem gegeven opdracht volvoerd, maar zelf enquête verlangende, intrekking begeerd had, wordt eindelijk besloten, het Concept, na eenige kleine redactie-wijzigingen, vast te stellen.

Een ander schrijven van Br. Scheurer wordt nu gelezen en besproken met het in het genoemd Concept niet beantwoord postscriptum van den brief van 15 Juni. Ook *dit* stuk vindt zeer ernstige behandeling.

Vervolgens wordt gesproken over den arbeid van Br. de Bruijn. Hem wordt *f* 600 toegestaan, door hem, voor de herstelling van het door hem bewoonde huis, gevraagd. Verder wordt de behandeling van zijn brief aan het Moderamen opgedragen.

Hierna wordt een Concept-schrijven aan Br. Horstman gelezen; ook hierover wordt vóór de vaststelling ernstig overleg gepleegd.

De behandeling dezer zaak wordt gevolgd door de bespreking van een schrijven aan Br. Zuidema.

De vergadering wordt gesloten met dankzegging bij monde van Br. Bouma.

Namens Deputaten,
J. H. FERINGA, *Scriba.*

Voor Kinderen.

DE WAGENMAKER.

XIII. *(Slot.)*

DROEVIG EN TOCH BLIJDE.

Laat in den avond van den dag gleed een bootje, waarin vier roeiers gezeten waren over den Rijn. Het vaartuig nam de richting naar Comstans. Op den oever stonden honderden menschen, die blijkbaar het bootje afwachtten, gelijk zij reeds andere gedaan hadden, die nu aan den kant lagen.

Een der roeiers sprong op den wal.

»Hebt gij het gevonden?" klonk het uit tien, twintig monden hem te gemoet.

De man antwoordde niet; maar zijn treurig gelaat zei genoeg. Hij gaf zijn makkers een wenk. Zij kwamen nog naderbij met het bootje. Een van hen, die een brandenden fakkel droeg, lichtte een soldatenmantel op, die over iets in het vaartuig lag uitgespreid. Het licht van den fakkel viel op het gezwollen en met bloed bevlekte aangezicht van een man, die roerloos daar nederlag.

»Klaus!" riep het volk met ontzetting, en menigeen kreeg een traan in 't oog, toen hij daar het lijk aanschouwde van den vromen en wakkeren man, die voor het geloof en de vrijheid strijdend, zijn leven had gesteld voor de goede zaak. Spoedig werd een wagen gehaald; eerbiedig tilden de mannen het lijk uit het vaartuig. 't Werd, in een zwart kleed gewikkeld, op den wagen gelegd. Doch nog twee lijken bevatte het schuitje. 't Waren die der beide Spanjaarden, tusschen wier lansen Klaus zich had gewaagd en met wie hij al worstelend van de brug was gestort. Ook zij hadden den dood gevonden. Thans lagen vriend en vijand roerloos naast elkander.

Zooals ik reeds verhaalde waren, toen Klaus en de twee aanvallers van de brug in het water tuimelden, verscheidenen hun nagesprongen om te pogen den een of den ander te redden.

Dat dit echter weinig had gehaat, lag onder meer hieraan, dat de redders zelf moeite hadden om zich in den tamelijk snellen stroom, vlak bij de brug, voor verdrinken, te behoeden, en bovendien elk oogenblik konden vreezen door den vijand van boven af bestookt te worden. Zij moesten dus 't zoeken al spoedig opgeven.

Doch wat wel 't meeste zegt, zoowel Klaus als de Spanjaarden waren gewond en zelfs ernstig, toen zij van de brug in het water vielen. Denkelijk misten zij al aanstonds de kracht om zich boven te houden, of trok de een den ander meê naar de diepte. Zij waren althans na een oogenblik reeds nergens meer te bespeuren. Toen de strijd geeindigd was, werden door de Constansers lieden uitgezonden, om langs de oever te zoeken, of wellicht Klaus daar ook dood of levend was komen aandrijven. Tevens gingen een aantal mannen in bootjes, om te zien of er ook bij de brug of elders nog iets te ontdekken viel. Zoo werd dan het lijk van Klaus den wagenmaker ten slotte ontdekt dicht bij het paalwerk van de brug, waar men een hoed had gevonden die tusschen de spijkers was vastgeraakt. De drie lijken lagen als 't ware tegen elkaar aangedrukt, waarmit bleek, dat de mannen gelijktijdig en als in een oogenblik den dood hadden gevonden.

Terwijl een paar van Klaus' beste vrienden zich haastten naar zijn woning om daar de treurige tijding te brengen aan zijne vrouw en kinderen, die reeds zulke bange uren hadden doorleefd, werd het lijk weggevoerd naar het huis van den burgemeester. 't Was een treurige, somhere optocht in het uur van middernacht, die lange rij van mannen en vrouwen, welke zwijgend en velen met tranen in de oogen, den wagen volgden, waarop de fakkels een roesen schijn wierpen. En menigeen zal zich toen het woord des Heeren herinnerd hebben: »Ik ben niet gekomen om vrede te brengen maar het zwaard," en ook dat andere: »Kostelijk is in de oogen des Heeren de dood zijner gunstgenooten!" Want zulk een was hij, Klaus de wagenmaker, en al wat Constans en hem overkwam, was om des Evangelies wil. Om het Evangelie, dat Rome en keizer Karel niet duldden, maar dat toch uitging, overwinnend en opdat het overwonne.

Was de rustdag tot een dag van woeling en strijd geworden, ook de nu volgende werkdag was een zeer vreemde. Aan arbeiden dacht niemand. Een sterke wacht van gewapende burgers bezette Petershuizen, wijl men niet wist of geen nieuwe aanval dreigde. Anderen gingen op kondschap uit, noordwaarts, doch keerden reeds des avonds terug met het verblijdend bericht, dat wijd en zijd geen vijand meer viel te ontdekken. In de stad zelf was het zeer druk. Geneesheeren bezochten de gewonden; de toebereidselen werden gemaakt voor de begrafenis van Klaus en anderen, die als hij waren gesneuveld. De raad der stad kwam bijeen om te bespreken wat te doen stond, en het volk verspreidde zich op de straten, onder den indruk van en sprekende over de groote dingen, die den vorigen dag waren geschied. Wel was het einde goed geweest, maar hoeveel treurigs mengde er zich in! Vooral de weduwe van Klaus werd diep beklaagd. Want zij verloor een man, die bij allen bemind was, een man die God vreesde, die een steun was voor heel de stad, op wien men nog voor vele jaren had gerekend.

Een groote menigte volks bezocht ook den kelder van het raadhuis, waarheen de gesneuvelde vijanden gebracht waren, die den volgenden dag zouden begraven worden. Terwijl velen daar met elkander stonden te spreken, riep plotseling een burger, terwijl hij op een lijk wees:

»Dien man heb ik meer gezien! Wie kan dat zijn?"

Anderen traden naderbij; eindelijk sprak er een: »Gij hebt gelijk. 't Is de marskramer, die hier een poos geleden boeken verkocht. Hij is toen plotseling verdwenen."

»Dan begrijp ik alles", sprak de waard uit de herberg, van wien we in 't begin verteld hebben; en nu verhaalde hij wat wij reeds weten omtrent den jager en voegde er bij: »ik bemerkte wel dat die man met den marskramer wat uitstaande had, doch 't ging mij niet aan. Maar nu vermoed ik, dat het allebei verspieders zijn geweest. De een heeft althans zijn loon."

Twee dagen later werd het lijk van Klaus naar het graf gebracht. Wel zelden had een vorst een lijkstatie als hij. Al wie maar eenigszins kon volgde de lijkbaar of begaf zich naar het kerkhof. En 't was vóór de weduwe en haar kinderen bij al hun droefenis een lieflijke troost, dat zoo velen in hun smart deelden, en gevoelden dat *allen* veel verloren. Doch bovenal was het heerlijk, dat Klaus' huisgenooten niet behoefden te treuren als die geen hoop hebben en zich konden sterken in den Heere hun God.

In de kerk was een predikatie gehouden die tot veler hart doordrong, want het betrof den nood waarin men had verkeerd, de verlossing die God gewerkt had. Daarop volgde de begrafenis. Toen het lijk in de groeve neer zou dalen, sprak de burgemeester: »Vrienden, wij mogen zeggen: de Heere heeft gegeven, de Heere heeft genomen, de naam des Heeren zij geloofd. Onze trouwe vriend heeft geleefd als een vroom man, die het Woord Gods eerde; hij is gestorven als een held. Als Arnold van Winkelried, die eeuwen geleden zich in de speeren der vijanden wierp en zoo Zwitserland redde, heeft hij de lansen der Spanjaarden getrotseerd en zoo deze stad behouden. Door hem heeft God verlossing gewerkt. Hij is den strijd te boven en de kroon der rechtvaardigheid is hem weggelegd. Laat ons zijn voorbeeld volgen, hem niet vergeten, maar bovenal Gode de eere geven voor hetgeen hij ons door Klaus, den nederigen en toch grooten man heeft willen geven, in zijn leven als in zijn sterven."

Constans was gered. Met schande had generaal Vivea moeten aftrekken en keizer Karel kreeg weldra andere dingen te doen dan de vrije rijksstad te bedreigen, omdat zij het Evangelie liefhad. Voor de weduwe en de kinderen van Klaus werd gelijk behoorde, zooveel noodig was gezorgd. En de gedachtenis van dien rechtvaardige bleef in zegening, tot op dezen dag.

HOOGENBIRK.

Gereformeerde Gezindheid.

Gereformeerde Kerken.

BEROEPEN: Dunschoten A. J. Bakker te Emlichheim (Graafschap Bentheim.) — Hoogeveen (Dr.) A. R. J. van der Veen te Bolsward A.

AANGENOMEN: Surhuisterveen (cl. Drachten), G. Sybesma te Oudega (Smalt.)

BEDANKT: Culemborg, R. H. Pel te Schraard. — Charlois, T. H. Woudstra te Leiderdorp. — Purmerend, J. J. Miedema te Wittmarsum. — Nieuw-Vennep (cl. Haarlem) en Waddingsveen (cl. Gouda), T. Rispens te Oenkerk c. a. (Dr.) — Wijckel-Balk (cl. Sneek), M. Vaser te Oosthem c. a. — Gameren, R. Loman te Herwijnen (cl. Tiel). — Borger, A. Geuchies te Munnikenijl.

Nederlandsche Hervormde Kerk.

BEROEPEN: Ter Aar (Z.-H.), J. D. J. Idenburg te Ter Aa (Utr.) — Hoogland, D. van Krevelen te Hoogvliet. — Kolderveen, J. Langman te Steenwijk, cand. te Utrecht. — St.-Annaland (cl. Zierikzee), J. W. Drost te Biezelinge en Eversdijk. — Willemstad, G. van der Giessen te Leusden. — Nijega, J. S. C. Locher te Birdaard. — Kattendijke (cl. Goes), J. G. M. Andreae, cand. te Woudenberg. — Boven-Smilde, G. Vossers te Schoonoord (gem. Steen). — Haarlem en Renswoude, H. Smelt, cand. te Vriezenveen. — Mastenbroek, C. G. J. Bleeker, cand. — Rossum, J. H. Eykman, cand. te Amsterdam. — Anloo, P. A.C. Douwes, cand. — Asch, G. Posthumus Meijes, cand. te Amsterdam.

AANGENOMEN: Egmond aan Zee, R. C. L. Blauw cand. te Elst (Betuwe). — Est (bij Goldermalsen), F. Janten te Minnertsga. — Beetgum, J. L. Klein, cand.

BEDANKT: Schoonhoven, W. Klercq te Koudekerk (cl. Leiden). — Lood op Zand c. a., J. Boss te Hedel. — Vlieland, S. Miedema te Eenigenburg c. a. — Langerak, J. G. M. Andreae, cand. te Woudenberg. — Aalsmeer, J. Wieten te Apeldoorn. — Elerland, P. de Maaure te Waal en Koog (op Texel). — Gameren, J. Draaisma te Steenwijk. — Ee, H. A. Leenmans te Harlingen. — Hendrik-Ido-Ambacht, J. Boss te Hedel. — Veldhoven (cl. Eindhoven), W. Oudegeest te Heerewaarden. — Hooge-Zwaluwe (Noord-Brab.), P. J. Kromsigt te Scherpenisse (Zeel.) — Gorinchem, C. J. Leemmans H.Az. te Hoogeveen.

Advertentien.

L. G. WEISZ & Co.,
Commissionairs in Effecten,
Prinsengracht bij de Prinsenstraat,
No. 157,
AMSTERDAM.

Door den Uitgever F. P. D'HUIJ, te *Middelburg*, is verzonden de **vierde aflevering** van:

„Schriftbeschouwingen",
DOOR
J. H. HOUTZAGERS,
Geref. Predik. te Koetwijk.

Deze afl., 12 pag. druks, verschijnen om de **14 dagen.** Prijs *f* **0.75,** fr. per post *f* **1.04** per jaar. Proefnummer wordt op aanvrage gaarne toegezonden.

P. VAN EIJK.
Firma JOHANNES KRAMER & Co.,
DAM 15—17, AMSTERDAM.

Koopen en verkoopen EFFECTEN, diverse LOTEN en vreemde COUPONS, Wisselen Gouden Zilveren MUNTEN en vreemde Banknoten. Sluiten PROLONGATIEN en BELEENINGEN. Nemen gelden à DEPOSITO 1/2 pCt onder de prolongatiekoers. Bedragen tot en met Duizend Gulden worden op vertoon terugbetaald.

Ter Snelpersdrukkerij van den Boekhandelaar H. J. WINTER, Goudsbloemstraat 41, *Amsterdam*, verscheen

HET KEURIG WERK, getiteld:

DRUIVEN VAN DEN EDELSTEN WIJNSTOK.

VOOR ELKEN DAG.

In Poëzie der Gemeente aangeboden door

D. J. KARSSEN,

Leeraar der Gereformeerde Kerk te Amsterdam.

Dit eenvoudig en aangenaam tot het hart sprekend Werkje, wordt in keurigen Prachtband verkrijgbaar gesteld en is zeer aan te bevelen als FEESTGESCHENK.

Prijs 80 Cent.

Bij J. A. WORMSER, te Amsterdam, verscheen:

In de Schaduwe des Doods.

Meditatiën voor de Krankenkamer en bij het Sterfbed,

DOOR

Dr. A. KUYPER.

Prijs f 1.90. In stempelband f 2.40.

E Voto Dordraceno
aangeboden voor *f* 15.—.
2 deelen gebonden, 2 deelen ingenaaid.
Franco aanvraag, lett. E. V. D., Bureau van dit blad.

Voor slechts
3 GULDEN

per stuk, verzend ik een van mijne alom bekende beste

Concert-Trek Harmonika's „Hollandia"

groot en stevig vervaardigd, met 2-korig orgelmuziek en open nikkel-claviatuur. Deze is met een nikkelstaaf belegd, vandaar zeer luide muziek. (Dus geen claviatuur-bedekking meer als vroeger). In weerwil van deze voordeelen nog dezelfde prijs, 10 toetsen, 20 dubbele tonen, 2 bassen, 3 registers, 2 sluitingen, 2 dubbele blaasbalgen (3 balgen), daardoor groote blaasbalg, iedere hoek is van een metalen rand voorzien. De tonen zijn uit het beste material. Discant wondervol. Grootte 35 centimeter (werkelijke groote prachtinstrumenten). Ieder instrument wordt zonder gebreken en goed gestemd uit de fabriek verzonden. De verpakkingskist kost niets. Porto 60 cents. Mijne beroemde methode voor zelfonderricht gratis. Ik waarschuw voor reclame van kleine handelaars, die dikwerf den tekst en den vorm mijner advertentien nabootsen. Een feit is het, dat men bij het oudste en grootste handelshuis steeds het beste en goedkoopste koopt. Men bestelle derhalve bij het grootste WESTDUITSCHE HARMONIKA-EXPORTHUIS van

HEINR. SUHR,
te NEUENRADE, in Westfalen.

Filippus Scheurkalenders.

De **Kalenders** en de **„Overdenkingen"** (de premie) van het Traktaatgenootschap *FILIPPUS* worden bij dezen dringend aanbevolen. Daar zij de laatste Jaren in weerwil van de gedurig grootere oplaag spoedig waren uitverkocht, is tijdige bestelling gewenscht. Zijn de bestellingen weder vele, dan kan het Traktaatgenootschap zijne gratis-verspreiding onder de soldaten, de spoorwegarbeiders, enz. volhouden en daarenboven voor uitdeeling op de Zondagsscholen voor veel verminderden prijs blijven geven. Nog zij opgemerkt, dat de eventueele winsten gebruikt worden voor de Traktaatverspreiding.

De **Kalenders** en de **„Overdenkingen"** werden geschreven door D.D. J. VAN ANDEL, L. BOUMA, J. HULSEBOS, J. J. ISPERTA, A. LITTOOIJ, W. H. OOSTEN, J. D. V. D. VELDEN, Prof. D. K. WIELENGA, enz.

Het Schild spreekt tot ons van ellende, verlossing en dankbaarheid.

De prijs van den **besten Kalender** alleen is *f* **0.75;** met de **„Overdenkingen",** (336 pag.) *f* **1.—;** gebonden in boek-formaat *f* **0.75;** en de gewone, met hetzelfde schild en denzelfden inhoud, slechts *f* **0.40.**

De verzending is begonnen en bestellingen worden nog ingewacht.

De Uitgever,
namens het Traktaatgenootschap »Filippus",
Middelburg, **F. P. D'HUIJ.**

Bij J. A. WORMSER, te Amsterdam, kwam van de pers:

De Christus en de Sociale nooden
EN
DEMOCRATISCHE KLIPPEN,
DOOR
Dr. A. KUYPER.
Prijs *f* 0.30; 25 Ex. *f* 6.25; 50 Ex. *f* 10.—; 100 Ex. *f* 15.—; 500 Ex. *f* 62.50.

BUSTES in PLASTIEK.
LUTHER en CALVIJN,
formaat 32 × 33, *f* 5.— per stuk.
Is. da Costa en Mr. G. Groen v. Prinsterer,
formaat 24 × 14, *f* 3.— per stuk.
Boekhandel van B. VAN DER LAND,
Amsterdam, Rembrandtplein 18.

NIEUW KERKGEBOUW te BREDA.

Ingekomen bij Ds. KAPTEIJN: Gift van de fam. H. *f* 10, kerk te O. *f* 5; bij ondergeteekende: coll. Ger. kerk H. *f* 2.50, kerk A te L. *f* 10, Ds. A. M. te S. *f* 2.50, J. Z. te K. a/d. L. *f* 2, kerk A te D. *f* 10, A. A. te R. *f* 3, kerk A te L. *f* 10, kerk te S. *f* 1, kerk te B. *f* 1, kerk te S. a/'t H. *f* 1, kerk te G. *f* 2.50, kerk te B *f* 1, en een gift bestaande in 100 stuks aardewerk voor br. K. te B. O. Z. tot een opbrengst van *f* 9.61.

Dankbaar voor het genotene bevelen wij ons in de liefde der geloovigen aan.

De Penningm. der Geref. kerk te Breda,
P. K. VAN BOON.

Breda, 15 November 1895.

Door onedele concurrentie genoodzaakt, bied ik een klein getal van

H. E. GRAVEMEIJER,
Gereformeerde Geloofsleer,

21 dln. in 3 sterke nette banden, met vergulde ruggen, **TE KOOP** aan voor den

Spotprijs van f 3.—

per Ex. Zoolang de voorraad strekt, na ontvangst van postwissel à *f* **3.25 franco** per post, door A. FISSCHER, Boekhandel, *Utrecht.*

Onmisbaar Handboek voor ieder die de Gereformeerde leer wil kennen. Een ieder haaste zich; 't getal is niet groot.

Theologische School
der Gereformeerde Kerken in Nederland.

In de maand October ontvingen we de volgende **collecten:** Van de gemeenten: Tiel *f* 11.43½, Gameren *f* 6, Velsen *f* 5, Zaandam A *f* 34.58, Zaandam B *f* 9.82, Beverwijk A *f* 4.59, Beverwijk B *f* 1.25, Haarlemmermeer O. Z. *f* 16.89, Halfweg *f* 17, Nieuw Vennip *f* 28.97½, Wormer *f* 9.38, Westzaan *f* 2, Wormerveer *f* 10.94, Vijfhuizen *f* 4.21, Sloterweg *f* 1.95, Kollum B *f* 22.66½, Maasluis A *f* 13.82½, 's Hertogenbosch *f* 20.88½, Enkhuizen *f* 36, Hoorn *f* 9.50, Opperdoes *f* 11.07, Urk *f* 40, Scheveningen A *f* 40.01.

Halve collecten: Delft B *f* 24.90, Winterswijk *f* 12.66, Zeist B *f* 11.20, Amsterdam A *f* 104.25.

Giften: Door den heer J. B. Blankenberg diverse giften gecollecteerd te Amsterdam kerk A *f* 5.62½. Door den heer H. Scheffer te Assen gift gevonden in de kerkcoll. bij de eerste godsdienstoefening in de vernieuwde kerk *f* 10.

Voor de uitbreiding: Van Kampen *f* 7.50, »Heerenbroek *f* 10, Mastenbroek *f* 5, Zwolle *f* 12.50, Amsterdam A *f* 10, Alfen a/d. Rijn *f* 62, Gorinchem *f* 5.

Was de maand October wat de ontvangsten aangaat niet zoo goed als de maand September, in een ander opzicht was zij rijk gezegend.

Het aantal Litterarische leeraren werd vermeerderd door de komst van den Weled. Zeergel. heer Js. Kapteijn, Docts. in de Klassieke Letteren.

Moge ook deze belangrijke aanwinst onder den zegen des Heeren er toe bijdragen, dat de eigen inrichting bij ons Gereformeerde volk zoo geliefd en bemind steeds meer aan het doel van haar bestaan beantwoord.

J. NEDERHOED, *Penningmeester.*
Middelstum, 11 November 1895.

Gronau.

In hartelijken dank ontvangen van N. H. B. te D. *f* 1; W. d. H. te V. *f* 1; N. N. door Ds. Noordewier te Meppel *f* 5; J. K. te 's-Gravenhage *f* 2; Geref. kerk te Naaldwijk *f* 7; J. S. te Aalten *f* 1; Kerkzakje Delft B. *f* 1; Kerkzakje Enschede *f* 1.

Dat nog vele gaven mogen volgen. Een kerkgebouw is onmisbaar om den arbeid onder de Hollanders voort te zetten. Daarom blijven wij hopen op gaven uit Nederland.

J. GIDEONSE.

Enschede, Nov. 1895.

ELECTRISCHE DRUKKERIJ.
Voorheen J. J. ARND en ZONEN.